

Prof. Gruss je v nasprotju s svojim umetniškim tovarišem miren, do skrajnosti umerjen, njegov na videz čez vse skromni, v resnici pa celo situacijo z absolutno gotovostjo obvladujoči nastop, brez poze, brez vsakršne primesi na zunaj narejenega afekta smo vdrguč še bolj občudovali kot vprvič.

Skladbe, ki sta jih mojstra proizvajala, so najrazličnejšega značaja. V Saint-Saënu smo občudovali duhovitost tega klasicistično-romantičnega Francoza, ki sta jo koncertanta nase prenesla in nam jo kongenialno podala. Lepa je bila melanholična tema pesmi (Gesangssatz), nadvse velik užitek nam je skupno igranje nudilo ob dvojni temi v tistem prekrasnem dvogovoru: cello poje svojo, klavir ga pa z lastno samostojno temo spremlja, zlasti ko začne klavir svojo spremljevalno temo variirati. — Čudovito lepa v svoji preprostosti je rokokoška tema, ki jo je Čajkovskij izbral za svoje variacije, v melodičnem, ritmičnem, harmoničnem, modulatoričnem oziru kar moč zanimive; pa še veliko bolj zanimive, če jih gledamo s stališča čustvovanja. Prva variacija (melodična) prinaša temo, florirano popolnoma v značaju dobe rokokoja; druga ritmične imitacije porazdeljuje med oba instrumenta; tretja se zaobrne v elegično stran in iz lahne, salonsko-elegantne originalne teme z imitacijami in alteracijami preide popolnoma v čustvovanje težke ruske muzike; zlasti peta je v stilu slovenska, ki ji hroma in pa hitre pasaže kot vmesni stavki dajō kolorit z zastavami in mlaji okrašenih, s solncem ožarjenih pokrajin; šeste težišče leži v klavirju, cello jo prepleta s figurativnimi postopi; sedma (naštevam vse po spominu, zato se v številu morda motim) ima značaj »kadenca«; osma se giblje v molu in kaže posebno globokost čustvovanja, posluša se kakor odlomek najboljših ruskih, psihološko na tako nedopovedljiv način iz dušnih brezden zajemajočih pisateljev miselcev; pa se ti prihodnja takoj izprevrže v ljubko igračko, cello se v veselem, skakljajočem teku prijazno smehlja... To seveda ne veljaj za analizo, le občut je to, ki ga trenutek rodi, ki ga refleksivna zavest komaj, komaj ugo-

tovi: čutiš, toda čustvu izraza ne veš, čustvo se izraza na daleč odmika...

Izmed ostalih krajših točk naj posebej omenim Tkalčičevo: Hajdu kolo, s samosvojim življenjem, krepkimi ritmi, ki jih je jugoslovanska narodna glasba tako bogata. Kar žal je človeku, da naša slovenska narodna glasba pravzaprav nič specifično našega več nima. — Sittov intermezzo je gladka salonska, malo s sentimentalnostjo parfimirana skladba. — Davidov, sloviti čelist, kaže Obvodometu, da zna vse umetnosti najboljših čelistovskih šol: izborno je zadet v trepetajočem ritmu tisti perpetuum mobile rastočega in padajočega vodnega curka, v tisoč praškov se drobečega, pa enako dobro — rekel bi: popularno — tudi čustveno razpoloženje opazovalčevo.

Prof. Gruss se je v Chopinovem uspavajočem Nokturnu (f-mol) — kakor da pada kapljica za kapljico v enakomerno večnost — in Valčku (as-dur), kjer se vse iskri, pokazal globokega umetnika (vtis nokturna so izpopolnjevali v ozadju ropotajoči krozniki in električni zvonec), v Lisztovih Ljubavnih sanjah in njegovi Rapsodiji pa vernega, mnogostranskega interpreta. Kako postane ob ognjevitem Lisztu sam ognjevit, kako se izpod njegovih prstov izlivajo ti živi, iz gorke srčne krvi porojeni spevi!

Oba umetnika sta se za obilno priznavanje izkazala s tem, da sta nam marsikaj navrgla: Gruss Ljadova igračko: Tobačnico z muziko (Spieldose), Tkalčič pa med drugim — če nas spomin ne vara — svojo Uspavanko. Tudi za te dodatke izven programa smo bili hvaležni.¹ Fr. Kimovec.

¹ Vendar pa bi si dovolili eno skromno željo: Naj bi se najprej spored v polnem obsegu razvil, zakaj če se vmes pridodajajo točke izven sporeda, se cel koncert preveč zavleče in zadnje točke težko kdo s potrebnim zanimanjem posluša, zlasti še pri koncertih enega samega solista. Poslušalstvo se preveč utruji. Ko je vse končano, smo z veseljem pripravljani na vsakršna darila in jih bomo radi poslušali ter našemu dijaštvu, tej koncertni »ulici«, prav nič zamerili, če si koncema privoščijo nekoliko glasno »prosto zabavo«.

To in ono.

Svetčeva devetdesetletnica.

Dne 8. oktobra 1916 je praznoval g. Luka Svetec, c. kr. notar v Litiji, vitez Franc Josipovega reda, devetdesetletnico svojega rojstva. Sedanji rod pozna Svetca večinoma le kot narodnega buditelja in politika — od leta 1863. do 1895. je bil deželni poslanec; leta 1867. in 1871. je šel v državni zbor; kot poslanec in politik je skupno z Bleiweisom, Costo in Tomanom pred nastopom Mladoslavencev (do okoli l. 1870.) vodil vso slovensko javnost; dolgo časa je bil tudi podpredsednik družbe sv. Cirila in Metoda ter odbornik raznih društev. Toda preden se je posvetil politiki in delu za probujō naroda, je bil odličen slovenski novelist, pesnik in jezikoslovec, znan pod imenom Podgorski (pisateljsko ime si je nadel po rojstnem kraju Podgorje pri Kamniku, kjer se je rodil 8. oktobra 1826). Podgorski je bil rojen pesnik in novelist; on nam je pisal lepe povestice in novele (najboljše

so: »Kazen radovednosti«, Slovenija, 1848; »Vladimir in Kosara«, Sl. Bčela, 1851) davno prej, preden je nastopil Levstik s klasičnim Krpanom, v katerem je prvokrat pokazal, kako se slovenski piše. Do Trdine in Levstika je bil Svetec naš najboljši pripovednik. Tudi ni mala zasluga Podgorskega, da nam je zapel čedne lirične pesmi (v Sloveniji, 1849; v Sl. Bčeli, 1850 in 1851 itd.) pred Levstikom in Jenkom — v času, ko je Koseski omamljal slovensko javnost; njemu Koseski ni ugajal in ga ni posnemal — za Prešernove pesmi pa do tedaj, ko je priobčeval svoje prve pesmi (leta 1849. v Sloveniji), niti vedel ni, kar mi je sam zatrdil. Tedaj smo živeli pač v žalostnih razmerah! Ta dela Podgorskega pa niso znamenita samo po vsebini, ampak tudi po obliki. Z njimi je nastopil kot reformator slovenskega pravopisa, kar je bilo za razvoj naše sedanje pisave naravnost epohalnega pomena. Do Svetca smo imeli Kranjce (katerim so se pridružili tudi Primorci), Korošce, Štajerce, ki so

pisali vsak svoje narečje — povsod pa Ilirce, ki so pisali umeten južnoslovanski jezik — a enotnega slovenskega literarnega jezika še nismo imeli. Da se je ustvaril le-ta, je zasluga Podgorskega, ki je napravil kompromis med vsemi štirimi borečimi se elementi in začel pisati leta 1849. nove oblike. Podlaga, ki jo je dal novemu pravopisu, sloni že na vseh tistih

Luka Svetec.

idejah, katere sta zastopala pozneje Levstik in Škrabec, po katerih sta popolnoma reformirala naš pravopis (epohalna Svetčeva reforma je opisana v *Dom in Svetu*, l. 1913., str. 68 sl.; ostalo literarno delo je opisal Grafenauer v II. delu *Zgod. nov. slov. slovstva*, str. 236 sl.; popolno gradivo, ki pa ni kritično obdelano, je zbrano v sestavku I. Pobjeljarja: Svetec Podgorski v slov. slovstvu, Lj. Zvon, 1896, str. 725 sl.). Pesniško je orisal vse velike njegove zasluge S. Gregorčič, ki mu je ob sedemdesetletnici zapel krasen slavospev.

Dne 12. oktobra t. l. sem obiskal gospoda slavljenca v Litiji, kjer se še čil in zdrav veseli življenja. Z globokim spoštovanjem sem poslušal moža, ki mi je pripovedoval spomine iz one znamenite dobe, ko je živel še Prešeren, ko so sanjali Ilirci svoje lepe sanje, ko je Bleiweis s svojim edinim slovenskim listom budil Slovence... Tudi njega je zbudil. Bleiweis je delil med najboljše dijake višjih razredov svoj list, tako je dobival Novice tudi Svetec in se navdušil za svoj narod. Za ilirščino sta ga vnela Karel Dežman in Luka Jeran, ki mu je — tedaj še bogoslovec — dal neko hrvaško slov-

nico. V slovstvo ga je uvedel Cigale, ki ga je izpodbudil, da je na slovenščino prevel povestico »Kazen radovednosti«, ki jo je nemški napisal za nemški dijaški list. Za pesnikovanje so ga navdušile Horacijeve pesmi; za Prešernove pesmi ni vedel ni, pač pa je poznal Prešerna samega — hodil je iz Kroatove pisarne (kjer je sedanje poštno poslopje v Prešernovi ulici!) po šolskem drevoredu mimo stare gimnazije; po zunanje je bil malce zanemarjen, bujne lase mu je pokrival potlačen klobuk; pripomnil je tudi, da je na slikah Prešeren dobro pogojen.

Ob devetdesetletnici zagotavljamo g. Svetca z Gregorčičevim slavospevom:

V vek Ti v narodu boš živel,
Bogu in domu zvesti sin!

In prosimo tudi z Gregorčičem:

A Večni tudi tu na sveti
daj dolgo srečno Ti živeti,
On daj Ti oni čas zazreti,
ko srečen bo naš dom in rod.

Dr. A. Breznik.

Umetniki o umetnosti.

Pravijo, da je treba biti za vsako ceno originalen. To je napačno: za vsako ceno moramo hoditi pot dobrega in lepega. Ako morete biti v teh mejah originalni, tem bolje! Kaj mi koristi vaša originalnost, če me vodi na rob prepada? Ingres.

Ona zla originalnost, ki nastaja iz umetnikovega nagnjenja do pretiravanja ali iz nepristnega čustva, ni nič drugega, nego bizarnost in neumnost.

Girodet-Trioson.

Originalnost je dar narave. Kdor hlepi po originalnosti, se mi zdi kakor oni, ki si nadene nos iz lepenke. Kdor je res originalen, je, ne da bi vedel. Preprost je in nenališpan ter ustvarja naivno, k čemur ga duh sili. Etex.

Trivialnost moramo izrabití, da izrazimo vzvišenost: to je prava umetnost! Millet.

Kritika sledi stvarstvu duha kot senca telesu. Malo koristi, ker večina kritikov ni kos svojemu delu. Delacroix.

Ne! Proč s kritiki! Niso potrebno, ampak popolnoma nepotrebno zlo, toda gotovo zlo. Škodujejo le in ne koristijo. Whistler.

Ako moremo pred svojo lastno močjo obstati, pustimo, naj drugi govore, kar hočejo. Človek, ki se dviga po lestvi, se ne sme brigati za zijala, ki tam spodaj lajajo. Meissonier.

Umetniki bi morali delati izključno za narod, narod sam je vreden soditi umetnika! David de Angers.

Nikdar se umetnik ne bo dvignil do vzvišenega, ako ne razume prijeti širokih mas, ako ni govornik celega naroda. David de Angers.

Že od nekdanj je bila umetnost poleg religije najboljše sredstvo, da se ljudstvo oplemeniti. Muzika si je že deloma priborila stališče, ki ji gre. In tako se bo sčasoma posrečilo tudi upodablajoči umetnosti prevzeti visoko misijo, da sme na pravem mestu sodelovati pri oplemenitju širokih mas. Trübner.